

Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1775-1993)*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1994, 40 p.+ 3h.

Lucrarea academicianului Vladimir Trebici apărută sub forma unui Supliment (iulie 1994) la Buletinul Centrului de studii transilvane atrage de la început atenția oricărui cititor prin conținutul și caracterul ei special, în sensul că se prezintă ca un izvor foarte valoros de natură demografică, privind provincia istorică românească Bucovina. Ea este precedată de o *Introducere* urmată de mai multe capitole nenumerate, după cum urmează: *Repere geografice torice și administrative; Surse de informație; Populația Bucovinei (1775-1918); Migrații; Bucovina 1918-1940 și 1941-1944; Bucovina în perioada sovietică (1940-1941, 1944-1993; Încheiere.*

În *Introducere* se fac unele precizări cu privire la metodologia folosită de autor în scopul prezentării dinamicii demografice și structurii etnice a populației acestei provincii, ținând seama că până în prezent în istoriografia românească și străină (austriacă, sovietică și ucraineană) acestei probleme i-au fost consacrate numeroase studii în ultimele două secole. De altfel afirmația autorului că "vom încerca să examinăm critic informația și punctele de vedere adoptate de diferiți autori români și străini" este cât se poate de explicită în privința scopului urmărit prin publicarea importanțelor date statistice cu caracter demografic.

Cum era și firesc, în capitolul *Repere geografice, istorice și administrative* se face un succint excurs cu caracter istoric privind desfășurarea evenimentelor care au dus în 1774-1775 la ocuparea în mod arbitrar de către Imperiul Habsburgic cu complicitatea Imperiului Țarist și a regatului Franței a acestui teritoriu românesc cu numele de BUCOVINA, parte integrantă a Moldovei până atunci. Apoi este prezentată evoluția stăpânirii românești și străine (austriacă, sovietică și ucraineană între 1775 și 1993) subliniindu-se în mod special evoluția politică, economică, demografică, administrativă, religioasă și culturală mai ales pe timpul administrației Curții din Viena, probleme pe care cititorul le află mai pe larg expuse în cele mai importante sinteze consacrate istoriei Bucovinei elaborate în trecut și mai recent aparținând lui: Ion Budai Deleanu (1802), A. Silvestru Morariu (1846), H.I. Bidermann (1875), R.F. Kaindl (1888), F.V. Zieglauer (1893), D. Onciul (1898), J. Polek (1908), A.S. Morariu (1915), I. Nistor (1991), M. Iacobescu (1993), pentru a nu menționa decât pe cele mai importante.

În capitolul *Surse de informație* cititorul află că cele mai valoroase lucrări cu caracter demografic care au stat la baza lucrării aparțin lui Vasile Balș, *Beschreibung der Bukowina und deren innern Verhältnisse* din 1786 publicată de J. Polek în 1895; Ion Budai Deleanu, *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina* din 1802, publicată în traducere românească de Gh. Bogdan Duică, în "Gazeta Bucovinei", nr. 8-9, 13-14, 17-23/1894, sub titlul *Scurte observații asupra Bucovinei*;

Daniel Werenka, *Topographie der Bukowina* din 1895; Em. Grigorovitza, *Dicționarul geografic al Bucovinei* (București, 1908); P.G. Dimitriev, *Recensămintele populației Moldovei din 1772-1773 și 1774*, Chișinău 1975, interpretate recent de P. Țugui (1992) și Șt. Bucevski (1993). Cu acest prilej sunt stabilite criteriile care au stat la baza recensămintelor efectuate în Bucovina între 1774-1989, de exemplu cel social în perioada 1774-1869, cel etnic în perioada 1869-1910, cel internațional adică etnic și lingvistic și cel politic în perioada sovietică din anii 1944-1989.

Pe baza datelor statistice cu caracter demografic se apreciază de autor în capitolul *Populația Bucovinei în anii 1775-1918* că aceasta a cunoscut un spor demografic foarte accentuat de la 7 la 76 locuitori pe km², în perioada austriacă, ca urmare a politicii de colonizare promovată de autoritățile habsburgice. După cum s-a mai arătat de către specialiști, această politică a avut o influență nefastă asupra dinamicii populației autohtone românești, al cărei procent de 67,8% din 1786 a scăzut la 34,4% în anul 1910 în favoarea populației străine. Astfel procentul locuitorilor străini în Bucovina a sporit de la 38,3% în 1786 la 63,6% în 1910, etnia ucraineană aflându-se pe primul loc cu un procent de 38,4% la acea dată. Cu toate acestea, constată autorul, în 1910 populația românească din Bucovina era majoritară în mai multe districte, ca de exemplu în Suceava cu 70,1%, Gura Humorului cu 69,7%, Rădăuți cu 60,4%, Câmpulung Moldovenesc cu 55,7%.

În capitolul *Migrații* este analizată politica de colonizare promovată de autoritățile austriace timp de peste un secol în Bucovina, în scopul valorificării bogățiilor naturale ale acestei provincii, dar mai ales în scopul omogenizării etnice a acesteia. Autorul constată pe baza izvoarelor demografice că populația străină imigrată în Bucovina a cunoscut aici condiții foarte prielnice de dezvoltare, beneficiind de scutirea de serviciu militar pe o lungă perioadă de timp, de reducerea obligațiilor privind robota precum și de o piață liberă a forței de muncă. Cât privește sporul neobișnuit al etniei rutene în Bucovina în perioada austriacă el este explicat de autor ca urmare a condițiilor foarte grele existente în Galiția, regiune de unde au migrat rutenii în Bucovina.

În capitolul *Bucovina 1918-1940 și 1941-1944*, adică în perioada românească, se estimează că populația românească din Bucovina ajunsese să fie cea mai numeroasă, situație reflectată în datele recensământului din 1930. Așadar, după numai două decenii de administrație românească procentul etniei românești crescuse de la 34,4% la 29,1%. De asemenea la acea dată (1930) se confirmă că românii erau majoritari în trei din cele cinci județe din Bucovina și anume în Suceava cu 79,5%, Câmpulung cu 61,3% și Rădăuți cu 55,4%.

În capitolul *Bucovina în perioada sovietică 1940-1941, 1944-1993* (de fapt până în 1991 deoarece în acest an s-a produs desființarea URSS-ului, partea de nord a Bucovinei fiind inclusă la Republica Ucraina), autorul subliniază principalele schimbări efectuate în Bucovina de nord și anume scăderea accentuată a numărului populației germane, polone și maghiare ca urmare a repatrierii acesteia în țara de origine. În aceeași perioadă sovietică se constată scăderea dramatică

a numărului românilor în Bucovina ca urmare fie a refugierii multora din aceștia în România dar mai ales a deportării lor în mare număr în alte republici ale URSS-ului precum și a masacrului organizat împotriva lor de către autoritățile sovietice de ocupație. Aceasta pe de o parte. Pe de altă parte, românii din Bucovina de nord au devenit populație minoritară și datorită colonizării în această regiune a unui mare număr de ruși și ucrainieni aduși de autoritățile sovietice din diferite părți ale URSS-ului. Drept urmare, autorul constată pe baza recensământului efectuat în 1989 în regiunea Cernăuți (cum este numită acum Bucovina de nord) realizarea preponderenței etniei ucrainiene cu un procent de 70,8% față de 19,7% cât este atestată prezența românilor. Potrivit aceluiași recensământ din 1989 românii au rămas majoritari numai în trei din cele 11 raioane ale regiunii Cernăuți și anume în Herța cu 92,9%, în Hliboca cu 57,4% și în Novosulița cu 64,8% și cu o pondere de numai 37,5% în Storojineț. Scaderea dramatică a numărului românilor din regiunea Cernăuți ca urmare a purificării etnice promovată de puterea sovietică se constată mai ales în orașul Cernăuți - așezare urbană românească din timpuri îndepărtate - unde au rămas în procent de numai 7,5%, în timp ce ucrainenii se situează cu un procent de 66,5% iar rușii cu un procent de 17,8%.

În privința scăderii demografice dramatice a populației românești în Bucovina de nord în perioada sovietică ne permitem să facem o comparație cu manifestarea aceluiași fenomen demografic în perioada austriacă. Astfel, de-a lungul a 144 ani de ocupație habsburgică (1774-1918) scăderea românilor în Bucovina s-a făcut de la 67,8% (în 1786) la 34,4% (în 1910) adică cu 33,4% iar în timpul perioadei sovietice în timp de 48 ani această scădere a cunoscut un procent de 24,8% care raportat la cei 144 ani ar deveni 74,4% deci de peste două ori mai mult, rezultat explicat prin procedeele mult mai dure folosite de autoritățile sovietice de ocupație în modificarea echilibrului etnic în favoarea lor.

În încheiere autorul scoate în evidență situația geopolitică a Bucovinei, aflată la interferența a două lumi cu mentalități și nivel de civilizație diferit, între Occident și Orient, între Europa și Asia, unde s-au concentrat direcțiile politicii de dominație continentală promovată o vreme de imperiile austriac și rus țarist și, mai târziu, de URSS. Același autor schițează apoi un proiect de cercetare de perspectivă aprofundat al istoriei și culturii acestui pământ românesc în spiritul obiectivității și respectării adevărului istoric, în perspectiva prefigurării unei Europe de mâine bazată pe colaborare internațională la toate nivelurile de activitate.

În Anexa lucrării au fost incluse o *bibliografie selectivă* precum și *trei hărți* una din ele privind Imperiul austro-ungar în anul 1910, alta partea răsăriteană a României Mari din anul 1918 unde figurează Basarabia și Bucovina, în fine ultima regiunea Cernăuți, numele actual al Bucovinei de nord la care au fost anexate porțiuni din Basarabia și din România (regiunea Herța).

De asemenea, în contextul lucrării autorul a mai inclus și un număr de 12 *tabele* cu caracter demografic și anume:

1. Numărul și densitatea populației Bucovinei între anii 1774 și 1910;

2. Populația Bucovinei și structura ei pe naționalități între anii 1786-1910;
3. Numărul populației Bucovinei și ponderea pe naționalități în 1990;
4. Populația Bucovinei (repartiția pe districte și pe naționalități în 1910);
5. Populația statornică a Bucovinei, după neam, în 1930;
6. Repartiția populației Bucovinei pe principalele naționalități și pe județe în 1930;
7. Populația din județele Cernăuți și Storojineț și ponderea pe naționalități, în 1930;
8. Numărul populației din regiunea Cernăuți, pe naționalități, în 1989;
9. Populația din regiunea Cernăuți (repartiția pe raioane și pe naționalități în 1989);
10. Populația orașului Cernăuți (repartiția pe naționalități în anii 1900, 1930 și 1989);
11. Populația Ucrainei (repartiția pe naționalități în 1989);
12. Populația ucraineană din România repartizată pe județe în 1992.

La toate acestea se mai adaugă și *un tablou* care reprezintă populația Bucovinei după religie în anul 1930.

În concluzie, considerăm lucrarea de față recenzată drept un model de investigație științifică, menită să îmbogățească literatura de specialitate în această problemă. Totodată ea se impune, oricărui cititor ca un exemplu demn de urmat și de alți specialiști prin modul de abordare al unor probleme controversate în domeniul dinamicii demografice.

Constantin Șerban